

Управління професійною адаптацією молодих учителів у творчості О.Г. Мороза

(1940–2007 рр.)

Альона МОНЬ,

аспірант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Ефективне вирішення складних і відповідальних завдань сучасності пов'язане з подальшим розвитком суспільних відносин та формуванням всебічно розвиненої, компетентної особистості – професіонала нового типу. Вищі педагогічні навчальні заклади здатні виконати поставлені завдання і виправдати соціальні очікування за умов підготовки вчителів, загальна та професійна культура яких буде розвиватися випереджальними темпами. Кожен із майбутніх педагогів повинен оволодіти багатством теорії та практики виховання, сформувані на цій основі свій власний стиль та методи роботи; не бути слабкою копією чужого досвіду, а розвинути себе як майстра виховання особистості.

В системі професійної підготовки майбутніх учителів у студентів формуються теоретичні знання, вміння та навички, але, на жаль, недостатньо уваги приділяється практичній складовій. Тож до навчальних закладів подекуди потрапляють учителі, які підготовлені не до успішного розв'язання завдань професійної діяльності, а лише до опанування й усвідомлення сутності такої праці. Деякі випускники слабо володіють методикою і технікою викладання, безпорадні у вирішенні виховних завдань та під час зіткнення із першими труднощами. Практичне становлення таких педагогів відбувається дуже повільно, зазвичай упродовж кількох років.

З огляду на це, адаптація випускника вищого педагогічного закладу є актуальною науковою проблемою передусім через її практичну значущість.

Проблема адаптації молодих учителів знайшла всебічне відображення у педагогічній творчості О.Г. Мороза. Науковець дослідив, що у педагогічній теорії та практиці поступово визначилися важливі напрями в її дослідженні. *Перший* пов'язаний із вивченням готовності випускників педагогічних університетів до практичної діяльності (А.В. Войченко, Є.Г. Шаін та ін.). *Другий* – аналіз труднощів у роботі молодого вчителя – О.Г. Мороз визначав як найперспективніший на шляху до вивчення професійної адаптації випускників педагогічних ВНЗ. Цілісним підходом до вивчення утруднень у роботі вчителів-початківців характеризуються дослідження Н.В. Кузьміної, ідеї якої розвинули її учні: А.П. Акімова, А.А. Деркач, Л.Г. Соколова та ін. Дидактичний аспект педагогічних труднощів досліджено у працях Ю.К. Бабанського. Проблеми соціальної адаптації молодого вчителя, організації його діяльності розглядаються у працях Б.М. Андрієвського, Л.Г. Борисової, М.І. Скубій та ін. Тож вивчення проблем,

пов'язаних із входженням випускника педагогічного ВНЗ до нового соціуму, прийняття норм колективної діяльності становить *третій* напрям дослідження процесу адаптації молодого вчителя. Методологічний підхід до вивчення професійної адаптації молодих учителів обґрунтував В.О. Слатьонін, вперше в теорії педагогіки окресливши основні напрями і тенденції розвитку цієї проблеми.

О.Г. Мороз констатував відсутність комплексного вивчення феномену адаптації молодих учителів, у зв'язку з чим запропонував цілісний підхід до вивчення цього складного процесу на основі розгляду всіх зазначених аспектів у єдності. Науковець наголошував, що майже недослідженими є проблеми педагогічного управління професійною адаптацією молодих учителів, їх професійного самовдосконалення як необхідної умови адаптації. Він виокремив педагогічне управління процесом професійної адаптації молодого вчителя як *четвертий* напрям вивчення цього феномену, наголошуючи на необхідності глибшого та різноаспектного дослідження.

Тож **метою** нашої статті є актуалізація та осмислення проблеми діяльності вищого педагогічного навчального закладу з управління процесом професійної адаптації молодих учителів у творчості О.Г. Мороза.

Професійна адаптація молодого вчителя, за визначенням О.Г. Мороза, – це складний динамічний процес повного освоєння професії та оволодіння педагогічною майстерністю на основі сукупності раніше здобутих та постійно оновлюваних знань, умінь і навичок, в результаті чого відбувається активний взаємний розвиток учителя та педагогічного колективу з метою ефективного професійного функціонування [1, с.85].

Професійна адаптація молодого вчителя як за-сіб оптимізації педагогічної діяльності є складним специфічним соціально-педагогічним явищем, що має свою структуру і механізми, систему, піддається управлінню, плануванню, організації, регулюванню, коригуванню адаптивного процесу та здійснення контролю за його перебігом.

У працях О.Г. Мороза обґрунтовано два аспекти діяльності вищого педагогічного навчального закладу з управління професійною адаптацією випускників, а саме: коригувальну та координувальну діяльності. Розглянемо їх поетапно.

Процес професійної адаптації молодого вчителя, як наголошував О.Г. Мороз, починається не тоді, коли він приходив до школи після закінчення педагогічного ВНЗ, а з перших занять в університеті. Саме тому завдання педагогічного університету – озброїти студента необхідними професійними знаннями та сформувати готовність до педагогічної діяльності. О.Г. Мороз зазначає, що це передбачає не лише виховання окремих якостей студентів, а й доведення результатів всього навчально-виховного процесу до вимог та умов майбутньої професійної діяльності випускників [1, с. 272].

У зв'язку з цим варто виокремити чотири етапи формування готовності до педагогічної діяльності в майбутніх учителів. *Перший етап* пов'язаний із питаннями професійної орієнтації абітурієнтів та адаптацією першокурсників до умов ВНЗ. Він характеризується аморфністю та нестійкістю професійного інтересу. *Другий етап* передбачає формування готовності в процесі навчання. Майбутнім учителям властиві чіткіше розуміння сутності професії, більш визначений інтерес до неї, деяка схильність та бажання цим займатися, достатньо активна робота над собою, потяг проникати в сутність майбутньої діяльності. *Третій* – стан підведення піку готовності до випуску. Він характеризується достатньо стійким професійним інтересом до роботи з дітьми, але самій педагогічній діяльності студентів найчастіше властиве копіювання, наслідування вчителів, методистів, побоювання відійти від рекомендацій методичних розробок. *Четвертий етап* – практична перевірка рівня сформованості готовності протягом професійного становлення. Тут виявляються не лише стійкий інтерес до професії, достатньо високий рівень знань, умінь та навичок, а й самостійність, творчий підхід до вирішення педагогічних задач [там само, с. 273].

Об'єктивною оцінкою рівня професійної готовності випускників до педагогічної діяльності є ефективність самостійної роботи молодих учителів у школі, характер труднощів, які вони відчувають. Як констатував О.Г. Мороз, однією з реальних можливостей підвищення рівня професійної підготовки вчителів є підсилення взаємозв'язку дисциплін психолого-педагогічного, методичного, спеціальних та загальнонаукових циклів.

Об'єктом дослідження О.Г. Мороза були молоді вчителі фізико-математичного та загальнотехнічно-

го профілів. Однак на цій основі можна виокремити важливі, на його погляд, аспекти навчальної роботи для всіх напрямів підготовки вчителів: виключити паралелізм у програмах із методики викладання педагогіки і психології; забезпечити єдине трактування загальнопедагогічних і психологічних понять та положень, що використовуються у курсах методики викладання певного шкільного предмета, методичних спецкурсах та спецсемінарах; будувати навчальні курси з педагогіки та психології, зважаючи на специфіку підготовки вчителів того чи іншого факультету; базувати навчальні курси з методики викладання певного шкільного предмета на сучасних досягненнях дидактики та теорії виховання [там само, с. 275].

О.Г. Мороз приділяв значну увагу забезпеченню єдності теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів. Він виокремив шляхи вдосконалення практичної підготовки вчителя до виховної роботи, обґрунтував необхідність активізації семінарських, лабораторно-практичних занять та педагогічної практики як ефективних форм закріплення знань та формування практичних умінь і навичок; обстоював, що цінність лабораторно-практичних занять полягає у тому, щоб, застосовуючи та поглиблюючи свої теоретичні знання з педагогіки і психології, студенти одночасно включалися в дослідницьку роботу, пов'язану з навчальним процесом. Студенти мають вивчати індивідуально-типологічні особливості школярів, соціальні особливості їх поведінки, учнівський клас як соціальну групу, причини неспішності учнів.

Тож змістовий аспект процесу навчання передбачає єдність усіх видів та форм професійної підготовки, ефективну організацію роботи ВНЗ та професійну спрямованість навчально-виховного процесу. Врахування цих аспектів дає змогу скоротити адаптаційний період.

Викладені вище основні напрями вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів характеризують коригувальну діяльність вищого педагогічного навчального закладу зі збільшення адаптаційних можливостей випускників. Другою складовою роботи ВНЗ з молодими вчителями є його координувальна діяльність, завдання якої – оперативна допомога випускникам в адаптаційний період у школі.

О.Г. Мороз розробив систему організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на надання оперативної допомоги педагогічного ВНЗ молодим учителям. Ця система охоплює: а) відтерміноване спостереження педагогічного університету за адаптацією молодих учителів; б) встановлення зворотного зв'язку випускників із ВНЗ; в) спільну діяльність ВНЗ та органів освіти з управління професійною адаптацією вчителів-початківців.

Реалізація цих заходів дає змогу зробити процес адаптації молодих учителів більш керованим, адже, на думку дослідників, участь ВНЗ у професійній адаптації випускників має не лише соціальне, а

й педагогічне значення [4]. Будучи активним щодо цього, педагогічний університет, з одного боку, сприяє підвищенню ефективності такого процесу, а з другого, дані про сильні та слабкі аспекти в підготовці молодих кадрів, отримані в результаті аналізу їх практичної діяльності, дають можливість вносити оперативні корективи в організацію навчально-виховного процесу, підвищувати рівень підготовки майбутніх учителів. Робота ВНЗ із випускниками має бути перманентною, адже процес підготовки та адаптації спеціаліста до умов професійної діяльності – процес динамічний та багатогранний [там само].

О.Г. Мороз обґрунтував ідею створення комісії стажування молодих учителів, що розробляє систему заходів, спрямованих на вдосконалення стажистської практики випускників. Ця система передбачає: попереднє пояснення випускникам суті і завдань стажування, ознайомлення з її програмою, роботою кращих стажистів; складання для них списку рекомендованої літератури; ознайомлення з типовими труднощами роботи молодих учителів; проведення науково-практичних конференцій за підсумками стажування; розроблення методичних рекомендацій педагогам-початківцям щодо організації навчально-виховної діяльності, самоосвіти; організація консультацій на кафедрах, виїзних засіданнях кафедри, індивідуальних консультацій викладачів; залучення молодих учителів до наукової роботи за кафедральною тематикою, оскільки стажування – це не тільки розроблення методичної системи, вдосконалення навичок педагогічної праці, а й збагачення наукового потенціалу молодого спеціаліста; раціональне використання стажистів у школі за спеціальністю; кафедральне управління роботою проблемних науково-практичних семінарів молодих учителів та їх наставників; всебічний аналіз керівниками та інспекторським складом міськвню і райвно стажистських листків і характеристик молодих спеціалістів; звітування викладачів кафедр про результати стажування перед загальноуніверситетською комісією для підсумку цієї роботи; обговорення результатів стажування на засіданні ради координації діяльності педагогічного ВНЗ і органів освіти для підвищення кваліфікації педагогів, вироблення єдиних критеріїв оцінювання роботи вчителя-стажиста; аналіз результатів стажування на засіданні ректорату і ради інституту підготовки відповідного наказу [3, с. 76].

Водночас О.Г. Мороз наголошував на нагальній необхідності вдосконалення контактів молодих учителів із педагогічними університетами, оскільки студенти, які закінчили університет і не пов'язані з викладачами угодами підтримувати зв'язок, є досить некерованим об'єктом відтермінованого спостереження.

Отже, процес професійної адаптації молодого вчителя є значною мірою керованим завдяки: забезпеченню діагностики готовності випускника ВНЗ

до педагогічної діяльності; теоретичному обґрунтуванню сутності, ролі та значення професійної адаптації молодого вчителя; конкретним пропозиціям, що спрямовані на вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів у вищому педагогічному закладі та прийнятим практичним заходам цілеспрямованої допомоги молодим учителям; розробленню та впровадженню цільових програм взаємодії вищого педагогічного навчального закладу та школи у роботі з молодими вчителями; впорядкованій сукупності організаційно-педагогічних заходів органів освіти щодо збільшення адаптаційних можливостей молодих учителів; реалізації системи педагогічного управління професійною адаптацією випускника педагогічного навчального закладу. З огляду на це, не лише школа, де безпосередньо відбувається процес професійної адаптації, а й педагогічний вищий навчальний заклад мають забезпечити, щоб період післяуніверситетської діяльності випускника став періодом формування його професіоналізму, а не труднощів та розчарування.

Література

1. Мороз А.Г. Профессиональная адаптация молодого учителя / Алексей Григорьевич Мороз. – К.: НПУ им. М.П. Драгоманова, 1998. – 326 с.
2. Мороз А.Г. Профессиональная готовность выпускника педагогического вуза как одна из предпосылок его успешной адаптации к работе в школе / А.Г. Мороз, О.Г. Солодухова // Улучшение качества подготовки педагогических кадров и повышение уровня идейно-политического воспитания студенческой молодежи в свете решений XXV съезда КПСС: Тезисы респ. науч. конф. 12–14 нояб. 1979 г. – Харьков, 1979. – С. 116–117.
3. Мороз О.Г. Педагогічне управління процесом професійної адаптації молодого вчителя / О.Г. Мороз // Початкова школа. – 1985. – №1. – С. 71–76.
4. Семерникова Р.А. Педагогический институт и профессиональная адаптация молодых учителей / Р.А. Семерникова, В.А. Левина // Социально-экономические проблемы формирования использования учительских кадров школ. – Красноярск, 1980. – С. 53–60.

Анотації

Альона МОНЬ

Управління професійною адаптацією молодих учителів у творчості О.Г.Мороза (1940–2007рр.)

У статті розглядаються наукові погляди академіка НАПН України О.Г. Мороза щодо діяльності вищого педагогічного навчального закладу з управління професійною адаптацією випускників. Аналізуються коригувальна та координувальна діяльності педагогічного університету з підвищення адаптивних можливостей молодих учителів.

Ключові слова: професійна адаптація молодого вчителя, коригувальна діяльність педагогічного університету, координувальна діяльність педагогічного

університету, управління професійною адаптацією молодих учителів.

Алёна МОНЬ

Управление профессиональной адаптации молодых учителей в творчестве А.Г. Мороза (1940–2007гг.)

В статье рассматриваются научные взгляды академика НАПН Украины А.Г. Мороза относительно деятельности педагогического высшего учебного заведения по управлению профессиональной адаптацией выпускников. Анализируются корректирующая и координирующая деятельности педагогического университета по повышению адаптивных возможностей молодых учителей.

Ключевые слова: профессиональная адаптация молодого учителя, корректирующая деятельность педагогического университета, координирующая

деятельность педагогического университета, управление профессиональной адаптацией молодых учителей.

Aliona MON

Management of professional adaptation of young teachers in heritage of O.G. Moroz (1940–2007)

The article deals with the scientific views of Academician of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine O.G. Moroz on the activities of the pedagogical university in management of professional adaptation of graduates. Corrective and coordinating activities of Pedagogical University to improve the adaptive capabilities of young teachers are analyzed.

Keywords: professional adaptation of the young teacher, corrective activity of Pedagogical University, coordinating activity of Pedagogical University, management of professional adaptation of young teachers.

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. ПРЕЗЕНТАЦІЇ

З Україною в серці

«Хто, як не КНУКіМівці? Хто, як не ми? – таким зверненням розпочав благодійну акцію на підтримку української армії у форматі Ice Bucket Challenge голова Студентського парламенту Київського національного університету культури і мистецтв Вадим Осаула. – *Ще ніхто у світі не проводив Ice Bucket Challenge в такому масштабі...*». «Тут зібрались патріоти, в серцях яких пульсує любов до України», – вторив йому організатор студентських масових заходів Олександр Кузняк з балкону ІІ-го корпусу КНУКіМ.

По контуру тризуба, окресленого на головній площі Університету, вишикувалися активісти студентської громади з крижаною водою в тазиках і відрах. Незважаючи на прохолоду, патріотично налаштована молодь була одягнута в шорти та майки. З динаміків лунали українські пісні, майоріли синьо-жовті прапори. Довкола тризуба зібралися студенти, викладачі, завідувачі кафедр, декани, директори інститутів, представники ректорату, які прийшли підтримати сміливців.

Студентський парламент добре організував захід. Ще до початку акції на площі працювали волонтери зі скриньками на потреби армії, а на знак подяки за внески студенти Інституту дизайну і реклами дарували фейс-арт у національних кольорах – прапорці, серця та квіти, що підготували студенти. Всі кошти, зібрані під час акції, будуть перераховані українським військовим, які сьогодні мужньо захищають нашу Батьківщину.

«Ми починаємо наш флешмоб задля підтримки української армії і кидаємо виклик трьом університетам: Львівському національному університету імені Івана Франка, Харківському національному університету імені Василя Каразіна та Черкаському національному університету імені Богдана Хмельницького», – сказав Вадим Осаула.

Відтак звучали патріотичні гасла, які отримали шалений відгук у студентів. Дружно та багатоголосно пролунало «Слава Україні!», всі учасники акції піднесено

скандували «Героям Слава!», урочисто виконали Гімн України і в єдиному пориві облилися крижаною водою. Обливання так збадьорило учасників, що вони ще кілька хвилин вигукували «КНУКіМ!» та «Україна понад усе!».

Вибух емоцій був незабутнім! Тож, аби зберегти свої яскраві враження від участі в масовому флешмобі, студенти радо поділилися ними.

«КНУКіМівці – єдині, дружні! Вони можуть віддати останнє ближньому! Віримо, що Господь Бог на нашому боці! Бажаємо перемоги українській армії. Віримо в нашу перемогу! Інакших варіантів не може бути!» – наголосив студент 2-го курсу кафедри режисури телебачення Володимир Кубіс.

«Ми зібралися тут, аби підтримати наш народ і нашу армію! Україна – єдина! Сьогодні ми це довели, об'єднавшись у тризуб!» – сказала першокурсниця кафедри книгознавства і бібліотекознавства Руслана Білаш.

«Підтримаємо українську армію! Бажаємо нашим бійцям сили та здоров'я! А головне – ПЕРЕМОГИ!», – гордо мовив студент 2-го курсу кафедри тележурналістики, дикторів та ведучих телепрограм Владислав Левченко.

Ice Bucket Challenge (відро льоду виклику) – благодійна кампанія світового масштабу, сенс якої в обливанні себе крижаною водою. Мета – отримати кошти для вивчення аміотрофічного бічного склерозу. Акція набрала популярності в соціальних мережах у серпні 2014 року. В Україні була спрямована на збір коштів для онкохворих дітей, які перебувають на лікуванні в Київському дитячому центрі онкогематології НДСЛ «ОХМАТДИТ». Упродовж серпня завдяки Ice Bucket Challenge фонд зібрав 500 000 гривень. Нині ця акція спрямована на збір коштів для української армії.

За інф. прес-служби КНУКіМ